

Slováci zabúdajú hovoriť po nemecky, môže to byť väčší problém, než sa zdá

Ria Gehrerová

nedeľa 21. januára 2018 16:45

Žiakov, ktorí sa učia nemčinu, ubúda v desaťtisícoch. Nemecké firmy nám už jasne naznačujú, že budeme mať problém. A zatiaľ sa nás snažia znovu naučiť jazyk.

Foto N – Tomáš Benedikovič

Keď sa dnes niekoho spýtate, či vie po nemecky, jedna z najčastejších odpovedí vyzerá asi takto: Pár rokov nás s nemčinou trápili v škole, ale dnes už si nič nepamätám. Len „ich verstehe nicht“, teda nerozumiem. Alebo „nur ein bisschen“, trochu.

Mnohí si robia žarty, že nemčina je najťažší a najškaredší jazyk na svete a že znie tak, akoby sa pri rozhovore dvaja ľudia hádali. A že to je jazyk s najdlhšími slovami na svete.

Höchstgeschwindigkeitsbegrenzung napríklad znamená maximálna povolená rýchlosť.

Aj napriek tejto nie úplne najlepšej povesti u nás po nemecky hovorí stále veľa ľudí. Pred rokom 1989 to bol pre mnohých ľudí v hlavnom meste a na západnom Slovensku „jazyk slobody“. Tí, čo chytali signál rakúskej televízie, sa snažili porozumieť zahraničným filmom či večernému spravodajstvu a zistiť, čo sa u nás aj vo svete skutočne deje.

„Bol to alternatívny zdroj informácií, a ak ste oň mali záujem, museli ste sa naučiť po nemecky, často len tak, že ste pozerali rakúske televízne stanice,“ hovorí Marian Gordzielik z nemeckej ambasády.

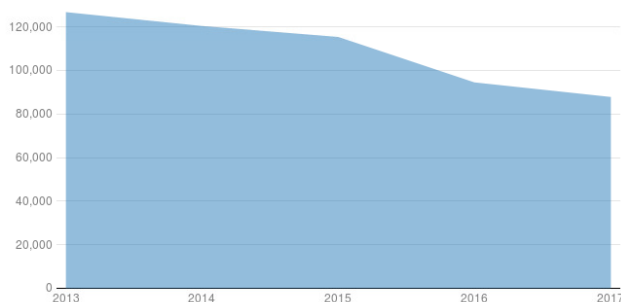
Záujem o nemčinu klesol u dospelých aj u detí. Ak chcú študovať, musia vedieť po anglicky. Týmto jazykom hovoria aj ich obľúbení youtuberi a herci vo filmoch či seriáloch. Angličtine medzi mladými tiež pomohlo, keď ju slovenské školstvo pred pár rokmi začalo uprednostňovať na úkor iných cudzích jazykov. A nemčina padla do úzadia.

Angličtina mala byť pracovnou výhodou

Stalo sa to v roku 2011, keď minister školstva Eugen Jurzyca (vtedy SDKÚ, dnes v SaS) rozhodol, že žiaci na základných školách sa budú od tretieho ročníka povinne učiť angličtinu.

Predtým mali rodičia na výber, či ich dieťa v škole začne s angličtinou, nemčinou alebo iným cudzím jazykom. Ministerstvo si od angličtiny dodnes sľubuje „zvýšenie konkurencieschopnosti uchádzača na trhu práce“. Na Slovensku však toto opatrenie môže spôsobiť pravý opak.

Koľko žiakov sa na základných školách učí nemčinu?

Nemecké a rakúske firmy u nás totiž hľadajú po nemecky hovoriacich zamestnancov a nevedia ich nájsť. Až dve tretiny z nich hovoria, že získanie zamestnanca s nemčinou ich stojí „mimoriadne úsilie“.

Čo to znamená? „Nájsť vhodného kandidáta s nemčinou trvá zvyčajne dvakrát dlhšie než na jazykovo nešpecifikované pozície, čo predstavuje obdobie dvoch až troch mesiacov navyše,“ hovorí Martin Džbor, riaditeľ pre stratégiu a rozvoj vo firme T-Systems Slovakia.

Slovenská pobočka T-Systems sídli v Košiciach a zamestnáva asi štyritisíc ľudí. „Tridsať percent pracovných pozícií u nás si vyžaduje aktívnu znalosť nemeckého jazyka na rôznych úrovniach vrátane technických špecialistov, procesných špecialistov, manažérov,“ hovorí Džbor. Keďže predpokladajú, že časom sa situácia môže zhoršovať, nadviazali spoluprácu s košickým gymnáziom na Šrobárovej ulici a študentom poskytujú rozvoj mäkkých zručností, exkurzie vo firme či prax.

V tejto škole, rovnako ako v ďalších asi tridsiatich stredných školách, Nemecko podporuje výučbu nemčiny. Prispieva na lektorov, podklady, výmenné pobyty, výlety a podobne. Študenti týchto škôl si môžu urobiť aj maturitu z nemeckého jazyka. Gordzielik hovorí, že na podporu týchto škôl dá Nemecko ročne sedemcifernú sumu.

Od politikov nemôžeme nič žiadať

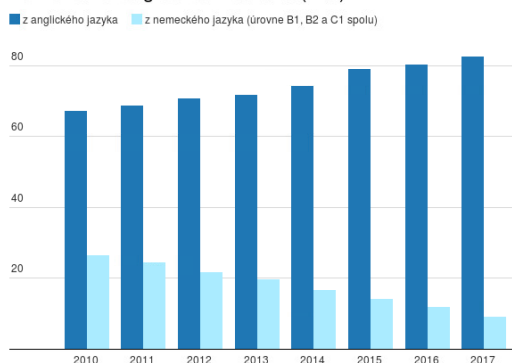
Na nemeckej ambasáde si už uvedomili, že s podporou nemčiny sa musia zamerať už na základné školy. „Situácia sa mení a študentov, ktorí na stredné školy prichádzajú s tým, že ovládajú niečo z nemčiny, je čoraz menej. Našou úlohou teraz je zamerať sa na to, aby ich na stredné školy prichádzal dostatok,“ hovorí Gordzielik z nemeckej ambasády.

O klesajúcom počte žiakov učiacich sa nemčinu sa už snažili hovoriť aj s ministerstvom školstva a s vládou. Gordzielik hovorí, že od nich nemôžu nič žiadať ani s nimi vyjednávať. „Rozhodovanie nie je na nás. Nemôžeme dávať slovenskej strane rady, pretože to nie je naša vec. Môžeme povedať len to, že ak chcete pokračovať na tej istej úrovni spolupráce, prosím, vytvorte na to prostredie.“

Za posledných šesť rokov klesol počet žiakov, ktorí sa v škole učia nemčinu, viac ako o štvrtinu. Zatiaľ čo ešte v roku 2010 maturovala z nemčiny zhruba štvrtina populačného ročníka maturantov, vlani to už nebola ani desatina. A záujem o nemčinu majú čoraz menej aj tí, ktorí mieria na vysoké školy.

Slováci prestávajú hovoriť po nemecky a zástupcovia rakúskych a nemeckých firiem už vlani na jeseň na jednej tlačovej konferencii taktne upozornili, že s tým treba čosi robiť. Ak tu totiž nebudú vedieť zohnať po nemecky hovoriacich ľudí, Slovensko stratí konkurenčnú výhodu. Nemecké a rakúske firmy sú pritom pre slovenskú ekonomiku veľmi dôležité – platia až štvrtinu daní spomedzi všetkých firiem na Slovensku.

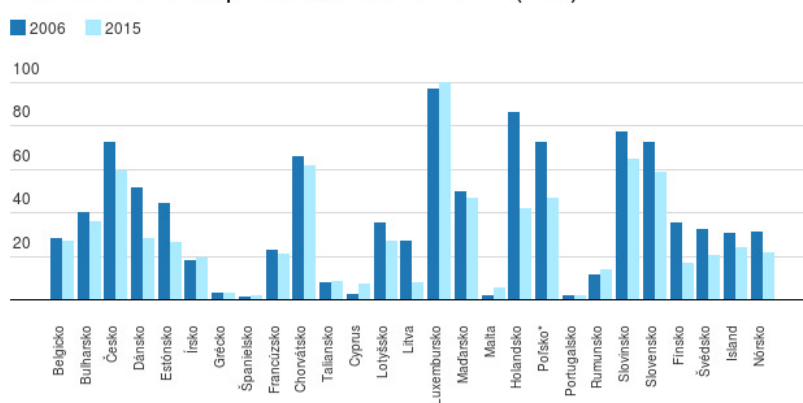
Nemčina vs. angličtina: maturanti (v %)

Zabúdanie na nemčinu nie je len problém Slovenska. Podobný alebo ešte väčší prepad študentov s nemčinou zaznamenali za posledných desať rokov aj Česi, Poliaci či Slovinci.

Výrazne sa od nemčiny odklonili aj holandské a dánske základné školy.

Žiaci druhého stupňa učia sa nemčinu (v %)

* dáta z rokov 2005 a 2015

Nemčina, aby všetci neodišli na osemročné gymnáziá

Sú dve hodiny popoludní a v jednej z tried žiaci čakajú na krúžok nemčiny. Bude to ich deviata hodina nemeckého jazyka tento týždeň. Na školských nástenkách visia plagáty a nápisy v nemčine.

Vitajte v škole v Devínskej Novej Vsi. Áno, v bratislavskej mestskej časti, kde sídli obrovský závod nemeckej automobilky Volkswagen.

Keď sa asi trinásťročných detí spýtate, kam chcú ísť na strednú, spoločne odpovedajú: „Do Rakúska!“ Dvaja žiaci v triede hanblivo priznávajú, že by raz chceli pracovať vo Volkswagene.

Nemčinu na ZŠ Ivana Bukovčana podporuje Nadácia Volkswagen Slovakia. Vďaka nej je škola schopná od roku 2012 každý rok otvoriť dve triedy s nadštandardnou výučbou nemčiny. Ročný rozpočet nadácie je viac ako milión eur. Podpora nemčiny na školách po celom Slovensku zhltnie asi štvrtinu.

Keďže nadácia okrem nemčiny podporuje aj technické vzdelávanie, zriadili v škole pre deti aj dielne. Pýtame sa, či je to pre deti príprava na prácu vo Volkswagene. „Nie je tam žiaden

sústruh,“ smeje sa Alexandra Pappová z nadácie. „Len sa pani učiteľky snažíme motivovať, aby s deťmi robili pokusy, rozprávali sa s nimi napríklad o ozubených kolesách a priblížili im techniku zábavným spôsobom.“

„Nikto nevie zaručiť, či pôjde žiak z týchto tried robiť do Volkswagenu alebo študovať strojárinu,“ dopĺňa učiteľka nemčiny Zuzana Hanzlovičová.

Škola v minulosti bojovala s masovým odchodom žiakov na osemročné gymnáziá. Chcela preto rodičom ponúknuť niečo navyše, aby svoje deti na škole nechali. A keďže v obci žije alebo do nej dochádza veľa zamestnancov Volkswagenu, rozšírenú výučbu nemčiny mnohí privítali.

Žiakov v nemeckých triedach pripravujú na získanie DSD I (Deutsches Sprachdiplom I), ktorý im otvorí bránu na nemecké stredné školy. Je to jazyková skúška z úrovne B1 – náročnosťou sa rovná maturite na odborných školách. V škole v Devínskej ho získajú už ôsmaci.

Úrovne znalosti cudzieho jazyka

- A1 – úplný začiatočník
- A2 – začiatočník
- B1 – mierne pokročilý (maturita na odborných školách)
- B2 – stredne pokročilý (maturita na gymnáziách)
- C1 – pokročilý
- C2 – expert

Prváci v nemeckých triedach začínajú s piatimi hodinami nemčiny týždenne. Majú dve hodiny nemeckého jazyka a v cudzom jazyku komunikujú aj na prvouke, výtvarnej či telesnej výchove.

„Každý učiteľ má povinnosť im preložiť, čo hovorí, ak mu nerozumejú. Ale to už na nich vidíte podľa toho, ako sa na vás pozerajú,“ hovorí učiteľka Hanzlovičová.

Na druhom stupni majú žiaci už osem hodín nemčiny týždenne. Päť hodín so slovenským učiteľom a tri s lektormi. Jedna z nich je konverzácia, druhá dejepis a tretia sa volá MINT. Je to zmes matematiky, fyziky, chémie a informatiky.

„A ešte sa choďte pozrieť do triedy, polovica z nich chodí poobede dobrovoľne na krúžok,“ hovorí učiteľka Hanzlovičová.

Voliteľný druhý jazyk nemčinu nezachráni

Nadežda Zemaníková vedela, že ľudia začnú brať situáciu s nemčinou vážne až vtedy, keď začnú biť na poplach firmy. Je prezidentkou Spoločnosti učiteľov nemeckého jazyka a germanistov Slovenska a na zhoršujúcu sa situáciu upozorňuje už roky. Hovorí, že viacjazyčné vzdelávanie a poznávanie odlišných kultúr ľudí nezaujímajú až tak ako bohatí zahraniční investori.

Keď sme jej napísali, že by sme sa s ňou o tejto téme radi porozprávali, odpísala: „Na podobnú možnosť čakám, úprimne povedané, už niekoľko rokov.“

Kým Zemaníková hovorí o vážnej situácii, ministerstvo školstva sa bráni a tvrdí, že situácia nie je až taká zlá. Od siedmeho ročníka sa predsa deti môžu učiť ďalší cudzí jazyk. Zemaníková tvrdí, že toto situáciu nedokáže vyriešiť.

„Podľa štátneho vzdelávacieho programu je škola povinná ponúknuť podľa možností školy a záujmu žiakov druhý cudzí jazyk z rámca voliteľných hodín. Taktó znie tá formulka. Pre vedenie školy je však často jednoduchšie zostať iba pri angličtine. Ak škola rodičom druhý jazyk ponúkne, ale záujem zo strany rodičov nebude, žiaci zostanú len pri angličtine,“ hovorí Zemaníková.

Ak si žiak druhý cudzí jazyk zvolí až na strednej škole, podľa jej skúseností nedokáže zvládnuť maturitu na vyššej úrovni B2. „Úprimne, ak žiak príde na strednú školu bez znalosti jazyka, my učitelia nemáme šancu dostať ho reálne ani na mierne pokročilú úroveň, teda B1,“ vraví Zemaníková.

Ministerstvo argumentuje, že ak by mali žiaci či rodičia o nemčinu záujem už skôr, môže ju škola do rozvrhu pridať aj v rámci voliteľných hodín. Tie sú v každom ročníku priemerne tri týždne.

„Keď sa uvažuje, čo s nimi, ozve sa telocvikár, že deti sa už nevedia hýbať, ozve sa slovenčinár, že deti nevedia čítať, ozve sa dejepisár, že treba bojovať proti extrémizmu...“ opisuje Zemaníková debaty zo školských zborov.

Spolu s ďalšími asociáciami učiteľov cudzích jazykov opakovane navrhovali, aby si žiaci mohli prvý cudzí jazyk vybrať a aby boli dve hodiny druhého cudzieho jazyka týždenne opäť povinné. Neúspešne.

Zemaníková sa snažila hovoriť aj s ministrami školstva. „Za sedem rokov, čo asociáciu vediem, som aj s pani Matečnou (po odstúpení Plavčana krátko zaskakujúca aj na školstve) zažila sedem ministrov. Každému som písala stanoviská, prosby o prijatie. Niektorí sa tam nezohriali, ani kým prišiel list,“ krúti hlavou Zemaníková. „Toto je rezort, kde je veľa boľavých miest a nedoriešených otázok.“

Aj Pellegrini hovorí po anglicky. A čo nemecké firmy?

„Mám štátnicu z nemčiny, ale keď som v Rakúsku rokoval s partnerom hovoriacim po nemecky, tiež sme sa bavili v angličtine,“ obhajoval v roku 2014 bývalý minister školstva Peter Pellegrini angličtinu ako prvý cudzí jazyk.

Štátny pedagogický ústav v tom čase ukončil verejnú diskusiu o tom, či by žiaci a ich rodičia predsa len nemali mať právo rozhodnúť sa, aký jazyk sa ich dieťa v tretej triede začne učiť. Ústav nakoniec rozhodol, že angličtinu budú mať povinnú všetci.

Keď si ešte pred rokom 2011 mohli školy prvý cudzí jazyk vybrať, až 92 percent z nich si ako prvý aj tak vyberalo angličtinu. Zdalo sa teda, že školy nečakajú až také výrazné zmeny.

Štatistiky však ukazujú, že počet žiakov, ktorí sa učia nemčinu, rapídne klesá. Od roku 2011 doteraz klesol počet žiakov takmer o 30 percent. V súčasnosti sa nemčinu učí takmer 88-tisíc žiakov základných škôl, v roku 2011 to bolo viac ako 123-tisíc.

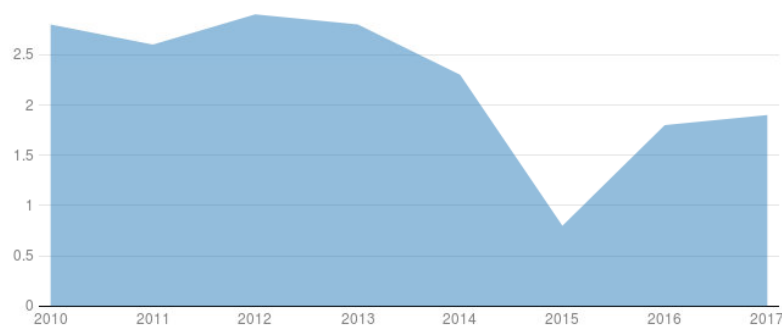
Akými jazykmi sa u nás vlastne hovorí v nemeckých a rakúskych firmách? Nie je to tak, ako hovorí Pellegrini – že aj nemecké firmy prechádzajú na angličtinu?

Zatiaľ nie. Takmer polovica nemeckých a rakúskych firiem pôsobiacich na Slovensku v prieskume Slovensko-nemeckej obchodnej a priemyselnej komory z júna 2017 potvrdila, že najdôležitejším jazykom v ich firme je nemčina. Viac ako štvrtina firiem tvrdí, že je u nich rovnako dôležitá nemčina aj angličtina, a len necelá štvrtina týchto firiem považuje angličtinu za najdôležitejší jazyk vo firme.

Nemecké firmy svojim zamestnancom ponúkajú aj jazykové kurzy. „Vo všeobecnosti platí, že je ťažšie naučiť zamestnanca jazyk než technické zručnosti,“ hovorí Džbor z T-Systems.

Ak sa na to pozrieme z iného uhla, zamestnávateľa, ktorí chcú od záujemcov nemčinu alebo angličtinu, sú ešte stále oproti firmám z iných krajín vo výhode. Iné jazyky sa u nás učí nepomerne menej žiakov. Z ruštiny sa každý rok rozhodne maturovať okolo 1500 študentov. Počet maturantov z francúzštiny, španielčiny alebo taliančiny sa pohybuje v desiatkach, výnimočne v stovkách.

Koľko percent zo všetkých maturantov robilo skúšku z ruského jazyka?

Plynulá nemčina za štyri a pol roka

„Máme rekordné čísla vo svojej 25-ročnej histórii,“ hovorí Michal Hvorecký z Goetheho inštitútu, ktorý dnes mnohí poznajú najmä vďaka vyučovaniu nemčiny. Nebolo to vždy tak – pôvodne mali len radiť školám, ako učiť nemčinu. Situácia sa zmenila a inštitút otvoril vlastné kurzy.

Rekordné čísla znamenajú, že majú zhruba 2500 poslucháčov ročne. Medzi nimi sú aj ľudia, pre ktorých robia kurzy priamo vo firmách, kde pracujú, a do 200 detí zo ZŠ v Devínskej Novej Vsi, ktorým do školy posielajú lektorov.

„To nešťastné opatrenie ministerstva školstva k nám prinieslo rodičov aj deti, lebo rodičia vedia, že deti v Bratislave, ktorá je v blízkosti rakúskych hraníc, potrebujú nemčinu,“ hovorí zástupkyňa riaditeľky Goetheho inštitútu Iveta Sládeková Ondrejková. Mnohí rodičia z Bratislavy totiž zvažujú, či by ich deti nemohli chodiť na strednú alebo vysokú školu do susedného Rakúska. Znalosť nemčiny je potom výhodou.

„Máme otvorených sedem kurzov pre deti a mládež, je o ne enormný záujem. Rodičia už vedia, že dieťa sa na slovenskej základnej škole po nemecky nenaučí,“ hovorí Hvorecký.

Aj pri takýchto rekordných číslach však v inštitúte vnímajú celkovo negatívny trend.

„Pravdou je, že sa totálne zmenila štruktúra kurzistov. Keď som pred dvadsiatimi rokmi chodil na nemčinu do Goetheho inštitútu, prakticky tu boli len kurzy na úrovni B1, B2 a vyššie. Momentálne máme päťinu percent kurzistov, ktorí sú A1.1 alebo A1.2, takže úplní začiatočníci,“ hovorí Hvorecký. „Záujem o nemčinu rastie. Napríklad medzi ľuďmi, ktorí chcú začať novú kariéru, nájsť si prácu alebo študovať v cudzine.“

Kurzy si u nich objednávajú aj firmy. Kurzy pre medikov alebo opatrovatelky, o ktoré sa v minulosti zaujímalo množstvo ľudí, už nerobia. V Bratislave o to nie je záujem. Goetheho inštitút kurzy poskytuje len v hlavnom meste.

Ak začínate úplne od nuly, dokážete sa na stredne pokročilú úroveň (B2) dostať asi za štyri a pol roka. Sládeková Ondrejková hovorí, že človek by sa musel učiť každý deň a poctivo si robiť aj domáce úlohy.

Ani na vysokých školách

Zreteľný úbytok študentov nemčiny je zrejмый aj na vysokých školách. A to na ne zatiaľ nenastúpili ani žiaci, ktorých sa ako prvých dotkla zmena z roku 2011.

Škôl sme sa spýtali, koľko študentov u nich študuje programy spojené s nemeckým jazykom, a všetky nám potvrdili, že o ne klesá záujem a znižujú teda aj počet prijatých študentov.

Na Univerzite Komenského v Bratislave tento školský rok študuje program spojený s nemčinou 305 študentov. Pred rokom to bolo 355 študentov a pred dvoma 387 študentov. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici má ešte väčší pokles. Tento rok tam nemecké odbory študuje 126 študentov, pred troma rokmi to bolo ešte 241 študentov. Klesajúci počet študentov potvrdili aj UPJŠ v Košiciach a Prešovská univerzita.

Školy si to vysvetľujú demograficky slabšími ročníkmi, zmenami pri vyučovaní prvého cudzieho jazyka na základných školách aj spoločenským postavením učiteľa – študentov jednoducho neláka byť učiteľmi. Veľa jazykových odborov sa totiž vyučuje na pedagogických fakultách.

Tá bohatá Bratislava

„Ten spôsob, ako je nastavený teraz, je absolútne sociálne nespravodlivý. Detičky tých, ktorí si to môžu dovoliť, sa vodia po súkromných kurzoch, ale v určitých regiónoch si to ľudia nemôžu dovoliť – nie je to taká samozrejmosť, ako je to v Bratislave,“ hovorí Zemaníková.

Propagátorka nemčiny oceňuje vklad Nemecka, ale ani to podľa nej situáciu nezachráni. „Potrebujeme nejaké jednoznačné jazykovo-politické rozhodnutie.“

Podľa Gordzielika z nemeckej ambasády by sa firmy aj zamestnanci mali do tejto diskusie zapojiť a „už len z ekonomických dôvodov by sa mali zaujímať o to, aké kvalitné je vyučovanie nemeckého jazyka na verejných školách – lebo im to ušetrí peniaze“. „Je to filozofická otázka, ale ak sa ma spýtate, či je úlohou verejného školstva zabezpečiť pre ľudí výučbu jazykov, ja by som povedal, že áno,“ hovorí Gordzielik.

Na súčasnú situáciu sa nepozera až tak negatívne. „Stále je tu nemalé množstvo žiakov, ktorí sa učia po nemecky. Nemčina je dvojka medzi cudzími jazykmi a oproti ďalším cudzím jazykom, ako je francúzština alebo ruština, máme ešte stále veľkú výhodu.“